

УДК 911.3:30(477.82)+91(477)(092)

Н. Н. Коцан, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі України

Р. Р. Мазурець, аспірант кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі України

Волинський суспільно-географічний комплекс в колі наукових інтересів професора П. В. Луцишина

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі України

Охарактеризовано дослідження суспільно-географічного комплексу загалом та Волинського суспільно-географічного комплексу зокрема в наукових працях П. В. Луцишина. Проаналізовано продовження початих цим вченим наукових пошуків у працях його соратників та послідовників.

Ключові слова: суспільно-географічний комплекс.

Kotsan N. N., Mazurets R. R. Volyn Socio-Geographical Complex in the Circle of Research Interests of Professor P. V. Lutsyshyn. Scientific researches dealing with the socio-geographical complex on the whole and Volyn socio-geographical complex particularly in the research works of P. V. Lutsyshyn were defined. There were also described the continuing of scientific innovations initiated by this researcher in the works of his companions-in-arms and adherents.

Key Words: socio-geographical complex.

Наукові пошуки економіко-географічного профілю на Волині протягом другої половини ХХ століття здійснювались в основному науковцями Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі України (з 1993 року – Волинський державний університет імені Лесі України, який у 2007 році отримав статус національного). В той час у складі природничо-географічного факультету Луцького державного педагогічного інституту функціонувала кафедра економічної і соціальної географії, викладацький склад якої характеризувався потужним науковим потенціалом. Завідувачем даної кафедри 1990 р. був П. В. Луцишин. Його ініціативність, цілеспрямованість, комунікабельність, наполегливість та інші риси характеру як особистості, так і науковця сприяли створенню колективу, що активно долучився до проблематики вивчення господарського комплексу Волинської області.

Метою нашого дослідження є характеристика глибини висвітлення складових частин суспільно-географічного комплексу Волині – галузевих та міжгалузевих комплексів в колі наукових інтересів професора П. В. Луцишина. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: прослідкувати дослідження SGK загалом та Волинського суспільно-географічного комплексу зокрема у наукових працях П. В. Луцишина; проаналізувати продовження початих цим науковцем наукових пошуків у працях його соратників і послідовників.

Дослідження господарства Волинської області, його структури, перспектив і проблем розвитку, розпочалося на напрацюваннях вчених різних галузей, зокрема економістів – Н. В. Бурчака, В. І. Павлова, В. Д. Лагутіна; географів – В. С. Корчун, В. Й. Лажніка, А. М. Слащука, О. П. Самохвала, Т. І. Шпараги та інших.

Різним аспектам дослідження господарства Волині присвячені праці Н. В. Бурчака. Він досліджував розвиток народногосподарського комплексу Волинської області. Зокрема агропромисловий комплекс Волині, його структуру, особливості і перспективи розвитку, господарський комплекс Луцька, також у його працях значна увага була приділена промисловості обласного центру. В коло наукових інтересів В. І. Павлова входив соціально-економічний розвиток міста Луцька, зокрема міська комплексна система управління економічним і соціальним розвитком, господарський комплекс обласного центру Волині. В. С. Корчун у своєму науковому доробку охарактеризувала продовольчий комплекс нашої області, зокрема проблеми використання природних ресурсів у даному комплексі. Також, спільно з професором Луцишином, В. С. Корчун займалася вивченням методів дослідження, прогнозування і планування обласного суспільно-територіального комплексу, територіальної організації агропромислового комплексу Волині. В. Й. Лажнік досліджував методику кількісної оцінки економіко-географічного положення географічних об'єктів на мікрорівні. Дана праця зробила вагомий внесок у дослідження обласного СГК Волинської області, адже економіко-географічне положення – одна з основних категорій, яка використовується при дослідженні територіальної організації суспільно-географічного комплексу. Науковий пошук А. М. Слащука полягав у дослідженні місцевих економічних центрів у господарському розвитку обласного мезорайону на прикладі Волинської області. О. П. Самохвал дав змістовну характеристику льонопромислому комплексу Волинської області. Акцентував увагу на проблемах і перспективах розвитку даного комплексу, досліджував його структуру і територіальну організацію. Ключовим у науковому пошуку Т. І. Шпараги було дослідження сфери обслуговування Волині. У працях автора чітко прослідковані тенденції розвитку сфери послуг Волині, досліджена її територіальна організація та структура. Учні П. В. Луцишина теж не залишили поза увагою дослідження Волинського суспільно-географічного комплексу. Більше того, вони значно поглибили започатковане професором П. В. Луцишином дослідження, зокрема міжгалузевих суспільно-географічних комплексів (СГК). Так Н. Н. Коцан вивчала територіальну організацію лісопромислового комплексу Волинської області, І. П. Мандрик – будівельно-індустріального, а А. О. Бояр – еколого-економічного. Н. І. Романюк займалася вивченням сукупного ресурсного потенціалу адміністративної області (на прикладі Волинської області), С. В. Федонюк – територіальної організації зовнішньоекономічної діяльності адміністративної області, В. О. Патійчук вивчав територіальну організацію релігійної сфери Волині. Праці, вище перерахованих науковців, склали основу колективної монографії «Єврорегіон Буг: Волинська область», в якій дана повна характеристика господарства Волинської області в цілому та її міжгалузевих комплексів зокрема.

Проте роль П. В. Луцишина полягала не тільки в організації та координації наукових досліджень суспільно-географічного комплексу нашої області. Вчений вніс значний внесок у розвиток вітчизняної суспільно-географічної науки. Зокрема він розширив теоретичну базу суспільної географії, поглиблено вивчав суспільно-географічний комплекс, особливо обласного рівня. Дав широку характеристику СГК Волинської області та її міжгалузевих комплексів. Результати досліджень науковця дали основу трьом основним його монографіям. В посібнику «Вступ до економічної і соціальної географії (основи теорії)» викладена основна теоретична база суспільної географії, в тому числі значна увага приділена вивченню народногосподарського комплексу країни. Однією з останніх праць професора П. В. Луцишина є «Територіальна організація суспільства (основи теорії)», в якій

автор розглянув суть, фактори і структуру територіальної організації суспільства, принципи і закони розміщення продуктивних сил, етапи формування та розвитку національного господарського комплексу, а також його структуру, транскордонне співробітництво та територіальну організацію зовнішньоекономічної діяльності. В монографії «Євро регіон Буг. Обласний суспільно-географічний комплекс: теорія, методика, практика», вчений розкрив суть обласного суспільно-географічного комплексу, а також його функціонально-компонентної, функціонально-територіальної та функціонально-управлінської структур, охарактеризував методику дослідження суспільно-географічного комплексу, провів глибокий аналіз важливих його складових – міжгалузевих комплексів Волинської області, розглянув умови, ресурси та фактори їх розвитку. Також в даній праці значна увага приділена напрямам удосконалення територіальної організації суспільно-географічного комплексу Волині.

Суспільно-географічний комплекс адміністративної області, як зазначає П. В. Луцишин, – це «...територіальна частина суспільства, яка розвивається в конкретних природно-географічних умовах» [2, 4]. Його функціонування забезпечує єдність таких підсистем, як: природа, населення, виробнича сфера і невиробнича сфера. В сучасній суспільно-географічній науці виділяють два основні типи СГК – регіональний та локальний. До регіонального типу відноситься СГК адміністративної області, а до локального – СГК міст, адміністративних районів, сукупності населених пунктів. Основою формування обласного СГК виступає суспільно-географічний поділ праці, економічна цілісність, спільність внутрішніх господарських завдань в певній території. За складом елементів, структурою, функціональними особливостями, а також комплексоутворюючими зв'язками виділяють інтегральні та часткові СГК. До інтегральних відносять економіко-географічні райони, територіально-виробничі комплекси, адміністративно-територіальні одиниці. Основними видами часткових СГК є міжгалузеві та галузеві СГК (паливно-енергетичний, агропромисловий, лісопромисловий, машинобудівний тощо). [2, 4-5].

Утворення та функціонування суспільно-географічних комплексів забезпечується за наявності певних умов і ресурсів, а також завдяки дії різноманітних факторів. Усі фактори утворення та розвитку СГК об'єднують в собі умови та ресурси суспільного життя, а умови – це «фактори, які при даному рівні соціально-економічного розвитку не втягуються в суспільний обіг» [2, 25].

Основними групами ресурсів, які чинять значний вплив на розвиток СГК є природно-географічні та суспільно-географічні.

Під природними ресурсами П. В. Луцишин розуміє «природні блага, суспільна корисність яких змінюється в результаті трудової діяльності людини. Відповідно за межами природних ресурсів залишаються такі природні явища, як сонячна радіація, енергія вітру, блискавки тощо». Автор поділяє природні ресурси на кілька груп: викопні, кліматичні, водні, ґрунтові, рослинні і тваринні [2, 25].

До суспільно-географічних ресурсів автор відносить економіко-географічне положення, населення і людські ресурси та їх розселення, розвиток продуктивних сил, резерв ресурсів, транспорт, концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування, науково-технічний прогрес, інформаційні ресурси, рівень господарської освоєності території [2].

Функціональна структура СГК проявляється у трьох аспектах: функціонально-компонентному, функціонально-територіальному та функціонально-управлінському. Перший являє собою сукупність видів людської діяльності, які виражені міжгалузевими зв'язками та зв'язками ефективного комплексно-пропорційного розвитку виробництва (міжгалузеві та галузеві комплекси). Другий характеризує склад, співвідношення і взаємне розміщення різних форм територіального зосередження виробництва в межах певної території (економічний район, підрайон, вузол, центр, пункт). Третій – це система органів

управління на певній території (законодавчі та виконавчі органи влади, господарські органи управління) [3, 69-70].

На сьогоднішній день, господарство Волині, обласний СГК досліджені глибоко і різносторонньо. Проте наукові пошуки з даної проблематики тривають і присвячені новим тенденціям, що проявляються у господарстві і суспільстві у зв'язку з переходом України до ринкової економіки, з трансформацією зовнішньо-економічної діяльності Волині, яка стала межувати безпосередньо з Європейським Союзом, з новими проблемами, які виникли внаслідок дії економічних, політичних, соціальних і гуманітарних чинників. Робота, започаткована П. В. Луцишиним продовжується його учнями та соратниками і зараз стосується нових напрямків функціонування і розвитку Волинського СГК: інтеграційних процесів, транскордонної діяльності, поглиблення зовнішніх зв'язків з країнами ЄС, митної діяльності, економічних проблем і перспектив розвитку господарства, процесів кластеризації господарства, політичних процесів у регіоні та прикордонні, розвитку туризму і готельного бізнесу, розвитку транспортної інфраструктури.

Вивчення нових, вище перерахованих, напрямків дослідження СГК Волинської області є значним внеском у розвиток суспільної географії та економічної науки. Тому, на наше глибоке переконання, праці та ідеї П. В. Луцишина продовжують жити.

Література

1. Луцишин П. В. Вступ до економічної і соціальної географії (основи теорії). – К.: НМКВО, 1993. – 160 с.
2. Луцишин П. В. Єврорегіон Буг. Обласний суспільно-географічний комплекс: теорія, методика, практика. – К.: ІСД МО, 1996. – 207 с.
3. Луцишин П. В. Територіальна організація суспільства (основи теорії): Навч. посібник – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 334 с.